Tiedustelun parlamentaarinen valvonta

Puhemiesneuvoston ehdotus eduskunnan työjärjestyksen ja eduskunnan virkamieslain 9 §:n muuttamiseksi

Perustuslakivaliokunnan kuuleminen 7.11.2018

Apulaispääsihteeri Timo Tuovinen

EDUSKUNTA

Lähtökohdat

- Tavoitteena parlamentaarisen valvonnan osalta vastata perusoikeuksien yleisistä rajoitusedellytyksistä, kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista ja EU-oikeudesta johtuvaan vaatimukseen asianmukaisesta valvontajärjestelmästä.
- PeVM 4/2018 vp: ”Kysymys tiedustelutoiminnan valvontajärjestelmästä (laillisuusvalvonta ja parlamentaarinen valvonta) muodostuu näin hyvin tärkeäksi myös ehdotettujen siviili- ja sotilastiedustelun toimivaltuuksien kannalta. Perustuslakivaliokunnan mielestä on välttämätöntä, että tiedustelutoimintaan liittyy tehokas ja kattava valvontajärjestelmä (ks. HE 199/2017 vp, PNE 1/2018 vp).”

Valmistelu ja käsittely puhemiesneuvostossa

- Eduskunnan pääsihteerin asettama virkamiestyöryhmä
- Yhteydenpito parlamentaariseen seurantaryhmään
- Virkamiestyöryhmän luonnos esitelty puhemiesneuvostolle toukokuussa 2017
- Lausuntokierros: eduskuntaryhmät, eduskunnan oikeusasiamies, oikeuskansleri, sisäministeriö, puolustusministeriö, Poliisihallitus, suojelupoliisi, valtiosääntöoikeuden asiantuntijat
- Uusi luonnos esitelty puhemiesneuvostolle joulukuussa 2017. Käsittely 6. ja 13.2.2018
- Yhteensovitettu HE laiksi tiedustelutoiminnan valvonnasta 199/2017 vp:n kanssa

Uuden valiokunnan jäsenet ja asettaminen

- Perustetaan uusi pysyvä valiokunta: *tiedusteluvalvontavaliokunta*, jossa on 11 jäsentä ja 2 varajäsentä (TJ 7 ja 8 §).
- valiokunnan asettaminen:
  - jäsenistä ja varajäsenistä tehdään laaja turvallisuusselvitys
  - valiokunta asetetaan hallituksen muodostamisen jälkeen, jollei eduskunta puhemiesneuvoston ehdotuksesta toisin päätä (TJ 17 §)
  - puhemiehillä läsnäolo-oikeus valiokunnan kokouksissa vain valiokunnan päätöksellä (TJ 36 §)

- PNE s. 20: ”Tiedustelutoiminnan parlamentaarisen valvonnan uskottavuuden kannalta on tärkeää, että valiokuntaa valittaessa huolehditaan myös valiokunnan laajasta poliittisesta edustavuudesta niin, että mahdollisimman moni eduskunta-ryhmä saa edustajansa valiokuntaan.”

Valiokunnan tehtävät (TJ 31 b §)

- toimii siviili- ja sotilastiedustelutoiminnan parlamentaarisena valvojana

1. valvoo tiedustelutoiminnan asianmukaisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta;
2. seuraa ja arvioi tiedustelutoiminnan painopisteitä;
3. seuraa ja edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista tiedustelutoiminnassa;
4. käsittelee valmistelevasti tiedusteluvaltuutetun kertomukset;
5. käsittelee tiedusteluvaltuutetun valvontahavainnot

Tiedusteluvalvontavaliokunnan vireillepano-oikeus (TJ 31 b §)

- oikeus omasta aloitteestaan ottaa käsiteltäväkseen toimialaansa kuuluva asia sekä laatia siitä mietintö täysistunnolle, jos valiokunta katsoo asian merkityksen sitä vaativan
- Vrt. tarkastusvaliokunta
- Muiden valiokuntien tapaan mahdollisuus esittää puhemiesneuvostolle PL 47 §:n 2 mom. tarkoitetun selvityksen ottamisesta keskusteltavaksi täysistunnossa.

Tiedusteluvalvontavaliokunnan tiedonsaantioikeudet ja oikeus saada selvitys, kertomukset (HE 199/2018 vp)

- Tiedusteluvalvontavaliokunnalla on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada viranomaisilta ja muilta julkista tehtävää hoitavilta maksutta parlamentaarisen valvontatehtäviensä hoitamiseksi tarvitsemansa *tiedot* (3 §)
- Tiedusteluvalvontavaliokunnalla on oikeus saada tiedusteluvaltuutetulta ja muilta viranomaisilta sekä muilta julkista tehtävää hoitavilta maksutta tehtäviensä hoitamiseksi tarvitsemansa *selvitykset* (4 §).
- Tiedusteluvaltuutetun tulee saattaa *merkittävät valvontahavaintonsa* eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan käsiteltäväksi (18 §).
- Tiedusteluvaltuutettu antaa vuosittain eduskunnalle, eduskunnan oikeusasiamiehelle ja valtioneuvostolle *kertomuksen* toiminnastaan. Tiedusteluvaltuutettu voi antaa eduskunnalle tärkeäksi katsomastaan asiasta myös *erillisen kertomuksen* (19 §).

43 a § *Valiokunnan asiakirjojen julkisuus*

2 mom.

Valiokunnan asiakirjat ovat salassa pidettäviä, jos tiedon antaminen niistä aiheuttaisi merkittävää vahinkoa Suomen kansainvälisille suhteille tai pääoma- ja rahoitusmarkkinoille ***taikka vaarantaisi kansallista turvallisuutta***. Salassa pidettäviä ovat myös asiakirjat, jotka sisältävät tietoja liike- tai ammattisalaisuudesta taikka henkilön terveydentilasta tai hänen taloudellisesta asemastaan, jos tiedon antaminen niistä aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa, jollei huomattava yhteiskunnallinen tarve vaadi niiden julkisuutta. Valiokunta voi muusta vastaavasta välttämättömästä syystä päättää, että jokin asiakirja on salassa pidettävä.

43 b § *Salassapitovelvollisuus tiedusteluvalvontavaliokunnan toiminnassa*

Sen lisäksi, mitä 43 a §:ssä säädetään, tiedusteluvalvonta-valiokunnan pöytäkirjan liitteet ja valiokunnan muut 31 b §:ssä säädet-tyä tehtävää koskevat asiakirjat ovat salassa pidettäviä, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei aiheuta merkittävää vahinkoa Suomen kansainvälisille suhteille tai vaaranna kansallista turvallisuutta. Asiakirjan julkisuudesta päättää valiokunta. Tiedon julkisesta asia-kirjasta voi antaa myös valiokunnan sihteeri.

43 c § *Vaitiolovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto*

Valiokunnan jäsen tai virkamies ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä, taikka seikkaa, josta valiokunta on tehnyt perustuslain 50 §:n 3 momentin mukaisen vaitiolopäätöksen.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu henkilö ei saa käyttää salassa pidettäviä tietoja omaksi taikka toisen hyödyksi tai toisen vahingoksi.

Rangaistus salassapitorikoksesta ja salassapitorikkomuksesta säädetään rikoslain (39/1889) 38 luvun 1 ja 2 §:ssä.

Eduskunnan virkamiesL:n 9 §

- Tiedusteluvalvontavaliokunnan sihteerinä toimivan valiokuntaneuvoksen on oltava Suomen kansalainen
- Laaja turvallisuusselvitys valiokunnan virkamiehistä

Ehdotuksen arviointia – PuVL 6/2018 vp, TrVL 2/2018 vp

- uuden valiokunnan perustaminen ei saa vaikuttaa muiden erikoisvalio-kuntien toimialaan
- valiokunnassa laaja parlamentaarinen edustus
- Supon toiminnan valvonta kokonaisuudessaan
- laajan turvallisuusselvityksen tekeminen kansanedustajasta ongelmallista
- riittävät resurssit
- salassapidon turvaaminen rakenteellisin järjestelyin